

Гу-гу-гу!.. Ого-го!.. Ха-ха-ха!.. — залунало по лісі тихої літньої ночі.

Дві подорожні баби, що йшли на прощу й запізналися завидна дійти до села, злякано перехрестились, їм стало моторошно, хоча вони й гадали, що то закричав пугач.

Але ж всі лісові створіння добре знали, що то гукає Дідько Гепатий, який кожної п'ятниці прибігав у ліс з сусіднього великого болота, щоб трохи побавитися в гурті іншої Невидимої Сили. Любив він пожартувати, посміятися, злякати людину чи поглузувати з неї. Коли ж починав оповідати, то всі тільки головами крутили. А старий статечний Лісовик, що увесь час нюхав замість тютюну порохню, потихеньку нахилявся до свого товариша Водяника, непомітно підморгував сивою бровою й примовляв:

— Слухай, слухай! Бреше Бісів син, мов шовком шиє!..

Водяник задоволено кректав, як жаба-ропуха, спльовував через губу й смоктав далі свою люлечку з очеретяним цибухом.

А тим часом Дідько дуже мало брехав. Був він тільки великий хвалько, за що його батько Біс розгнівався на нього й послав у болото. Але ж перед тим Дідько багато бачив на своєму віку. Ви ж бо самі знаєте, що Дідько ніколи не сидить довго на одному місці, а через якийсь час має призначення кудись-інде, де й змінює своє наймення.

На Вкраїну Дідько Гепатий прийшов недавно. Спочатку він довгий час сидів мовчки в своєму болоті й не заводив жодного знайомства, бо йому було соромно признатись, що його покарано. Але ж потім він надумав казати, що перебрався на якийсь час навмисне до болота, бо, мовляв, від довгого ходіння по світах придбав собі ревматизм. І нібито лікарі наказали йому грітися багном, через те, мовляв, він і сидів у болоті.

.

Мав він право приходити в ліс тільки раз на тиждень, у п'ятницю, та й то, коли вже зовсім поночило. Повертатися ж додому повинен був раніше, ніж починали співати півні. Така вже йому була кара. Ця кара була для нього дуже тяжка, бо нічого він так не любив, як веселе товариство, де б можна було поговорити, пожартувати, а часом встругнути й гопака...

Тут його ще зовсім мало знали, а через те з великою цікавістю слухали його оповідання. А Дідько, як те й звичайно буває, перед новими людьми розповідав насамперед про те, що йому траплялося найдивовижнішого в житті. Умів він розповідати гладко, мов з книги вчитувати. А як знав він ще й кількох мов та перечитав чимало різних книжок, написаних людьми, то отож таким хуторянам, як Лісовик, Мавки, Хухи, що майже все своє життя сидять в одному насидженому місці, пригоди та оповідання Дідькові часто видавалися зовсім неймовірними й неможливими.

Однак всі дуже раділи, коли він приходив до них на п'ятничні бесіди. Особливо мала Хушва, що поза своїм ліском, прірвою чи ланом нічого не бачила, любила послухати його оповідань й поважала його за казки...

І тепер, зачувши його голосний вигук з викрутасами, вся лісова Невидима Сила поспішала до дворища старого Лісовика, який саме нещодавно перебрався на нове місце — в дупло старого дуба над річкою, на кручі.

Була темно-синя оксамитова ніч. Зорі блимали й переливалися різнокольоровим світлом. В темній річці відбивався молодий місяць, неначе плавав у міцному чаї жовтий шматочок цитрини. По білому піску послалися такі чорні тіні, немов хтось порозливав атрамент на папері. У річці кумкали жаби, а десь далеко на луках два деркачі пиляли дошку: дrrrr-дrrrr, дrrrr-дrrrr...

— Ак-хи! Добровечір! Го-го-го! — знову гукнув Дідько, побачивши, що на кручі вже сиділо чимале товариство.

— Здоров, здоров, пане-товаришу!.. — привітав його бородатий Лісовик.

— Живенькі, здоровенькі? — запитав Дідько.

— Аякже, аякже! — відказав йому Водяник, потираючи собі лисину. — Милості просимо, брате Лопотите! Сідай та розповідай, що там чути по ваших багновиськах?!

— Та що ж по багновиськах? Сидимо та старі кістки гоїмо! — почав Дідько, обмахуючись своєю волохатою лапою від комарів. — Маємо таких самих кусючок, як і ви тут. Просто поїдом їсть Нечиста Сила! А цікавого, пани-браття, нема в нас нічого. Хіба що вчора трохи посміявся, як один міський панич прийшов до нас печерувати раки та й булькнув у болото головою. От, братця, бульби дув, незгірш, як наші ропухи! Я навмисне не хотів його одразу рятувати. Думаю, нехай паничик трошки посьорбає нашої кави! А тільки вже тоді, як у нього очі почали лізти з лоба, підставив йому корча й випхав на берег. От шкода, що ви не бачили, яка то була тютя з полив'яним носом! Неначе з мазниці паничик виліз! Ха-ха-ха! Хо-хо!..

— Подібне нам не раз траплялося бачити! — поважно відповів Водяник.

— Ти б щось розказав цікавого, заграничного!.. Може, щось згадаєш з того вашого Бруквину, чи як там ти його звеш?..

— Та не Бруквин, а Брокен, хуторянине! Ти ніколи жодного чужоземного слова зятимити не годен! Брокен — то є найзнаменитіша гранітна гора на увесь світ, не то що на саму тільки Німеччину. Туди, братця, вночі під перше травня злітається Невидима Сила зо всього світу святкувати Вальпургієву Ніч... А ти — Бруквин! Наче там брукву садять... Сказати б так, — наш Рим! — гордовито відповів Дідько й підкрутив угору свої вуса, як звук це робити там, на німецький штиб...

— Ну, та вже добре, добре! Розповідай краще! — ніяково промимрив Водяник й пустив туману з своєї очеретяної люльки.

— Так слухайте!..

Всі присунулись ближче. З води виткнулося дві завітчаних Русалчині голови. Мавка схилилася на плече свого тата Лісовика, а малі Хухи від задоволення аж терли лапки й щільненько тулилися одна до одної. Жартівливий Перелесник розправив своє жовто-гаряче, мов жар, волосся, підстрибнув, як молодий цап, й раптом сів біля ніг оповідача.

— Я розповім вам про те, як одного разу я бився з лицарем на герці, тобто на турнірі...

Було те вже давненько. Коли б не помилитися, то буде так з тисячу чи трохи більше людських років перед цим. Я ще почував себе молодим жевжиком, а моя неня — Відьма, що раніш була в Азії, саме перейшла тоді до Європи. Оселилися ми тоді біля того міста — Аахена, що й тепер є досить великим німецьким містом, а тоді було столицею, королівським містом тобто. А був тоді німецьким королем... чи то пак! — власне, не німецьким, бо ще тоді не було Німеччини, а жили там такі здоровецькі лобуряки на наймення франки та сікамбри, — так-от, кажу, був тоді їхнім королем Карл. Ще його потім люди прозивали Великим, але — на мою думку! — прозвали зовсім дурно. Нічого великого він не зробив, як і всі інші королі та царі, між нами кажучи... Робили за нього інші, а між ними — й я. Та хоч і не був той Карл дуже мудрим, але ж зарізяка був здоровецький, митець був битись!..

Так-от, коли не бувало війни чи якогось там походу, з'їздилися туди, до Аахена, багато лицарів на турніри... А я собі заслужив лицарство так.

Хоча й забіяка був той король Карл, але ж хтось сказав йому розумну думку, що людям треба не бійки, а спокою, не кулаків, а розуму...

— Аякже, аякже! — промовив Водяник.

— То правда! — підтакнув Лісовик.

— Ну, добре. Так-от і надумав той король вигадати граматику, тобто, виходить, німецьку, — продовжував Дідько. — А я вже й тоді був добре грамотний, бо ж таки у азіатів дечого підучився. Та й взагалі я був парубійко жвавий та бравий...

При тих хвастовитих словах Водяник пихнув своєю люлечкою так, що знову покотив туман по всій долині, а старий Лісовик голосно нюхнув, аж закашлявся. Русалки ж майже вилізли на берег з цікавості.

— Так отож, кажу, був я парубчина моторний та завзятий...

— Та чули вже. Що ж далі? — нетерпляче закректав Водяник.

— Еге-ге, що ж бо далі? — не стерпів і собі Лісовик.

— Ну, так-от й загадав мені тато Біс, щоб узявся я Карлові допомагати з тією граматикою. Не дуже, признаться, мені й кортіло до тієї вченості мішатися, ну, та що вже маєш робити?! Велено — мусиш слухати!..

Прийшов я до палацу, немовби захожий чернець. Враз почав і по-перському, й по-турецькому... Одне слово, сподобався я он як королю! А вже біля тої його граматики упрівало двоє вчених, один, здається, був Алькціон, а другий — Егінгард. Ну, звісно, король в одну душу, щоб і я йшов тую граматику з ними укладати. Самі ж ви, панове мої, добре знаєте, що нема нічого в світі нуднішого, як граматика, а тим паче — німецька. Отож і не диво, що за короткий час так мені тая праця остобісіла, що просто хоч з мосту та в воду! А сидіти мушу! От, щоб принаймні не заснути, й почав я всякі фіглі-міглі витворяти. То вигадую їм таке слово, що язиком його не викрутиш, а як писати — то на півверсти

вистачить. А вони його зараз записують! То почав їм всякі нові слова вигадувати. Сидить той король, замислиться, а я йому над саме вухо як гавкну! А він тоді: а чи не написати б нам "гунд" — собака? А ті враз пишуть! А я тоді як закумкаю "бре-ке-ке-кекс!" А вони до мене:

— Що то буде?

— Водяник, кажу, буде! Хіба ж ви самі не знаєте?

Вони й знову пишуть...

Водяник зареготав:

— Аякже, аякже! Це добре, що ти й про мене згадав! — промовив він задоволене.

— Звісно, така праця — мені забавка, — продовжував Гепатий. — Однак бере мене нудьга. От і надумав я таке: тільки ото ми посідаємо укладати ту граматику, тільки король та мої вчені понадимаються, як сови, а я на них і напущу сон. Дивись, вони один по одному тільки луп-луп очима, та й хропуть. А одного разу так я навмисне підставив каламаря королю під саме обличчя. Так він, як заснув, то й впав просто носом у той каламар, а була то таки добряча посудина з атраментом, королівська! Так він бульби дме, аж шкварчить! А було це, як тепер пам'ятаю, саме на його іменини, 28-го січня. Отож, як прокинувся він та очунявся, то, хто його по тому не побачить чорного, як Мурина, то аж лягають зі сміху. А вже особливо доткала за те його мати, Берта Довгонога! Отож і стала та граматика така, що й досі хто її береться вчити, не може над нею не заснути. Не диво ж, що навіть сам той король Карл, скільки я його носом в каламар не товкмачив, до самісінької смерті не навчився грамотно писати!..

Ну, так ото. як він засне, то я швидше з хати. В сінях зміню свій вигляд на якогось там пажа, та — до бабинця!.. Там тоді — смішки та веселощі...

Й полюбився я дуже самій королеві.

— Чого тільки, каже, схочеш, все для тебе зроблю, говорить!

Бо ж таки чоловік у неї був під черевиком: в усьому її слухався. Звісно, мені нічого від неї не треба, бо я й сам зроблю, що захочу. Однак намовив я її для жарту, щоб примусила вона короля дати тому ченцеві, що над граматикою пріє, — тобто, виходить — мені! — звання барона. Карл спочатку кочевряжився, але ж вона як насила на нього — мусив послухати. От стали мене величати бароном, почали кликати на всякі бенкети, одне слово, туди, куди б ченцеві не слід було... Але що ж я можу чинити проти волі королівської?! От було сміху!.. Далі захотів я знову, щоб зробили мене членом наукової академії. Бо ж, самі розумієте, я їм науку роблю! Зробили. Але я на тому не заспокоївся. Захотів ще бути єпископом й сам тепер не згадаю нащо, тобто, по-тутешньому кажучи, архієреєм...

Всі слухачі аж затрусилися зі сміху.

— Ні, це вже не смішки! — говорив далі сумним голосом Дідько. — За це вже мені тато встругнули моркви... Трохи навіть вуха боліли... Одне слово, мало-мало мене не вигнали з тої сторони... А мені таки там добре велося. Зажив я слави ученої, зазнав і розкошів королівських...

— Ну, а як же ж герць з лицарями? — запитав Водяник.

— А! Герць? Так, так! Я ж про герць мав розповідати!.. Так почекайте ж. Ото як зірвалося у мене з єпископством й висвятили мене тато по-своєму, то й знов я взявся до тієї граматики. А як трошки попереднє забулося й був саме один турнір лицарський, я й надумав: а чи не

встругнути б їм якоїсь такої штуки, щоб вони всі й вуха розвісили? От поз'їздилися лицарі на бій, а було умовлено, хто всіх переможе, за того віддасть король свою доньку. Подивився я на себе в люстро: чим не молодець? Ставний, стрункий, вус чорний, брови на шнурочку!.. Чом би мені не бути королівським зятем?.. Тоді я швиденько...

Десь далеко в селі хрипким голосом закукурікав півень. Дідько затремтів, схопився, мов обпечений і, не сказавши навіть "на добраніч", дременув до свого багновиська.

Зайво йому гукало все товариство, що то якийсь молодий півник спросонку закричав не до речі. Дідько біг так, що тільки п'ятки вилискувались, аж залопотіло!

— Еге! Видко лицаря по п'ятах! Лопотить! — зареготав Лісовик.

— Аякже, аякже! Мабуть, добре пам'ятає татову морковку! — підтакнув і Водяник.

Тільки аж в другу п'ятницю докінчив своє оповідання Дідько Гепатий.

Коли і ви хочете його знати, то запитайте вашого дідуся: він чув його не раз. А коли говоритиме, що забув, то просіть дужче, аж поки таки не розкаже...